

Joachim Osinski (ed.): Prezydent w państwach współczesnych

Szkola Główna Handlowa, Warszawa, 2000, 226 stran

Vojtěch Šimíček*

Recenzovaná publikace představuje cenný vklad do zvláště v současnosti aktuální diskuze o vhodnosti jednotlivých modelů ústavně právního postavení prezidenta republiky. Koncepce této knihy spočívá v analýze celkem deseti zemí z hlediska ústavně právní úpravy prezidenta a jeho významu v rámci celého ústavního a politického systému. Při výběru těchto zemí autoři usilovali o prezentaci typických příkladů „klasických“ modelů postavení prezidenta a taky příkladů poněkud atypických. Výsledkem tohoto výběru byla analýza postavení prezidenta v USA, ve Finsku, v Irsku, v Itálii, ve SRN, ve Francii, v Rusku, na Litvě, v České republice a konečně v Polsku. Autory jednotlivých kapitol (resp. jakýchsi zpráv o postavení prezidenta ve jmenovaných zemích) jsou J. Osinski, W. Konarski, I. Bokszczanin, E. Zielinski, J. Zielinski a B. Pytlik. Je třeba ocenit, že všichni autoři v podstatě dokázali respektovat „jednotlivé obsahové linie“ a rozsah publikace (byť ne všechny kapitoly mají stejnou kvalitativní úroveň), což je u kolektivních prací vždy nanejvýš obtížné.

Hned v úvodu publikace autoři charakterizují základní modely postavení prezidenta. První z nich představuje tzv. „vládnoucí prezident“, jehož příkladem jsou USA. Tento model je v naší ustálené státovědné teorii označován jako prezidentská forma vlády. Za druhý model autoři označují „prezidenta – arbitra“ (Francie, Finsko), u nás známý spíše jako neoprezidentský (či semiprezidentský) model. Třetí variantu autoři nazvali jako typ „prezidenta – reprezentanta“, objevující se v parlamentních republikách (např. SRN, Itálie, Česká republika).

Jednotlivé analýzy postavení prezidenta v deseti zmíněných státech respektují jednotnou systematiku a všímají si celkem pěti okruhů otázek: (1.) historii a tradici úřadu prezidenta, (2.) jeho stávajícího ústavně právního postavení, (3.) způsobu volby, (4.) pravomocem prezidenta a konečně (5.) jeho ústavně právní odpovědnosti. Ne zcela vyjasněnou otázkou pro čtenáře zůstává výběr právě těchto deseti zemí, což by si nesporně zasloužilo hlubšího vysvětlení než nabízejí autoři v úvodu práce.

Není ani nemůže být přirozeně úkolem této recenze podrobně popisovat obsah jednotlivých kapitol a upozorňovat na zvláštnosti postavení prezidenta ve zkoumaných zemích. Z recenzované publikace je však zřejmý především jeden poznatek obecnějšího rázu. Pro

zkoumání jednotlivých modelů postavení prezidenta totiž nemusí a často ani nejsou rozhodující jeho ústavně vymezené kompetence, nýbrž často spíše jeho osobnost a „celková konstelace“ politického systému, čímž mám na mysli především stranicko-politický systém, politickou kulturu, vliv masmédií a zahraničně politickou situaci daného státu. Jinak vyjádřeno, různé osoby prezidenta mohou značně rozdílně využívat své ústavně zakotvené pravomoci a mohou být i velmi odlišně vnímány navenek. Tento poznatek by podle mého názoru měl vést k poněkud skeptickému názoru na přeceňování významu právní úpravy kompetencí hlavy státu. Jako velmi vhodný příklad v této souvislosti autoři uvádějí USA, kde podle „stylu prezidentury“ rozlišují čtyři typy prezidentů: aktivní–pozitivní (např. F. D. Roosevelt, J. F. Kennedy), aktivní–negativní (W. Wilson, R. Nixon), pasivní–pozitivní (W. Harding, W. H. Taft) a pasivní–negativní (C. Coolidge, D. Eisenhower). Dodávám, že přiřazení konkrétních prezidentů k jednotlivým „typům“ je samozřejmě navýsost subjektivní a velmi zjednodušující záležitostí a má proto význam toliko v obecné a již méně v konkrétní personální rovině. (Představme si jen, jak rozdílně by mohl být podle těchto kritérií hodnocen např. stávající prezident České republiky V. Havel nebo – po událostech v Afghánistánu – prezident USA G. Bush!) Jako vhodný příklad aktivních prezidentů, svým významem značně překračujících své nepřilís významné ústavně právní vymezení a koneckonců též mezinárodní význam Finska, autoři uvádějí prezidenty J. K. Paasikiviho a U. K. Kekkonena, neboť „jejich tak dalekosáhlé iniciativy v zahraniční politice jednoznačně překračovaly lakonické znění čl. 33 ústavy, podle něhož prezident řídí vztahy Finska s cizími mocnostmi“ (str. 47).

Stejně tak je možno z jednotlivých kapitol zobecnit, že faktický růst významu prezidenta a očekávání veřejnosti vůči jeho osobě do značné míry přímo závisí na celkovém klimatu ve společnosti a zvyšuje se přímo úměrně v krizových situacích a ve stavech ohrožení (vzpomeňme jen na pozici G. Bushe krátce po svém zvolení a po teroristických útocích 11. září 2001).

V recenzované práci se vyskytují drobné faktické nedostatky. V kapitole věnované České republice je sice např. pravdou, že prezident E. Beneš odmítl podepsat tzv. květnovou Ústavu (a podepsal ji namísto něj předseda vlády K. Gottwald), nicméně neodpovídá již

* Doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D., Katedra ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

skutečnosti, že prezident Beneš po tomto odmítnutí opustil Československo (str. 184). Poněkud zavádějící je rovněž informace, že věkové minimální omezení pro úřad prezidenta bylo v ústavě z roku 1948 stanoveno na 35 let s ohledem na E. Beneše (str. 187), neboť tato věková hranice byla v podstatě pouze převzata z ústavy z roku 1920 (byť tehdy skutečně z důvodu umožnění plánované prezidentury E. Beneše). Na str. 195 dále autoři nerozlišují mezi ústavou de iure a de facto, když do systému soudů zařadili Nejvyšší správní soud, a to bez jakéhokoli upozornění na jeho dosavadní neexistenci a tedy na nenaplnění ústavy v tomto směru.

Celkově hodnotím recenzovanou publikaci jako velmi přínosnou a informativně vskutku značně zajímavou a pestrou. Přitom je však třeba mít na zřeteli, že ambicí autorů zjevně nebylo vytvořit vědeckou

monografii, nýbrž pouze učebnici. Proto také nemůže být ani zásadním nedostatkem, že celá práce není zakončena pokusem o skutečnou komparaci jednotlivých modelů postavení prezidenta a o jakési zobecnění prezentovaných konkrétních poznatků z jednotlivých zemí a že jednotliví autoři při zpracovávání nepoužívali příliš četnou literaturu a především velmi málo „vytěžili“ práce původní (tzn. psané v jazyku zkoumaných zemí).

V každém případě českému čtenáři doporučuji, aby se s recenzovanou publikací seznámil, a to i proto, že se v ní dozví řadu velmi cenných informací, jež jsou též předmětem více či méně fundovaných diskuzí v České republice (otázka způsobu volby prezidenta, rozsahu jeho pravomocí atp.).